

ΠΑΝΕΛΛΗΝΙΕΣ ΕΞΕΤΑΣΕΙΣ 2021

ΜΟΥΣΙΚΗ ΓΝΩΣΗ ΚΑΙ ΑΝΤΙΛΗΨΗ

1^η ΟΜΑΔΑ ΕΡΩΤΗΜΑΤΩΝ

A1 ΕΡΩΤΗΜΑΤΑ ΔΙΑΣΤΗΜΑΤΙΚΗΣ ΑΝΑΓΝΩΡΙΣΗΣ

A1.1: β

A1.2: α

A1.3: ε

A1.4: γ

A1.5: γ

A2 ΕΡΩΤΗΜΑΤΑ ΑΝΑΓΝΩΡΙΣΗΣ ΡΥΘΜΙΚΟΥ ΜΕΤΡΟΥ

A2.1: β

A2.2: α

A2.3: γ

A2.4: β

A2.5: δ

A3 ΕΡΩΤΗΜΑΤΑ ΣΥΓΧΟΡΔΙΑΚΗΣ ΑΝΑΓΝΩΡΙΣΗΣ

A3.1: δ

A3.2: ε

A3.3: γ

A3.4: δ

A3.5: α

A4 ΑΝΑΓΝΩΡΙΣΗ ΔΙΑΔΟΧΗΣ ΣΥΓΧΟΡΔΙΩΝ

A4.1: δ

A4.2: α

A4.3: ε

A4.4: γ

A4.5: β

A5 ΑΣΚΗΣΗ ΑΝΑΓΝΩΡΙΣΗΣ ΜΟΥΣΙΚΩΝ ΧΡΟΙΩΝ

A5.1: δ

A5.2: β

A5.3: γ

2^η ΟΜΑΔΑ ΕΡΩΤΗΜΑΤΩΝ

B1 ΠΕΝΤΕ ΑΠΛΑ ΕΡΩΤΗΜΑΤΑ ΙΣΤΟΡΙΑΣ ΤΗΣ ΜΟΥΣΙΚΗΣ

B1.1: Τι είναι το «Ορατόριο», σε ποιο είδος ανήκει και ποια είναι η πλοκή του; Να αναφέρετε τις περιοχές που αναπτύχθηκε, καθώς και τον σημαντικότερο συνθέτη του είδους

Το Ορατόριο (προσευχητήριο) Πρόκειται για μουσικό έργο μεγάλων διαστάσεων για μονωδούς, χορωδία και ορχήστρα, που βασίζεται κατά κανόνα σε Βιβλικά θέματα και διαπνέεται από θρησκευτικό συναίσθημα. Παρουσιάζεται σε μία εκκλησία ή μία αίθουσα δίχως σκηνικά, κοστούμια και δράση.

Το ορατόριο είναι ένα από τα *μεγάλα φωνητικά είδη εκκλησιαστικής μουσικής*.

Η πλοκή εξελίσσεται συνήθως με τη βοήθεια ενός αφηγητή με στοιχεία από: ρετσιτατίβο και άριες, μέρη συνόλων όπως ντουέτο, τρίο και χορωδιακά, με ιδιαίτερη έμφαση στο ρόλο της χορωδίας.

Το ορατόριο αναπτύχθηκε στην Ιταλία και άνθισε στη Γερμανία, αλλά είχε την πιο διαχρονική απήχηση στην Αγγλία, όπου εξελίχθηκε σε εθνική μουσική φόρμα μέσα από τα έργα του μεγαλύτερου ίσως από τους δημιουργούς του, **Γκέοργκ Φρήντριχ Χέντελ** (George Frideric Handel).

B1.2: Ποια είναι η μουσική δομή του ρεμπέτικου τραγουδιού;

Το ρεμπέτικο τραγούδι αρχίζει με μια εισαγωγή (ταξίμι), με ένα σόλο μπουζούκι και μετά μπαίνουν οι φωνές και τα άλλα συνοδευτικά όργανα. Με το ταξίμι (που είναι ένας ελεύθερος ή και ρυθμικός αυτοσχεδιασμός), γίνεται η εισαγωγή στην αίσθηση που θέλει να μεταδώσει ο εκτελεστής, προβάλλοντας τη δεξιοτεχνία του και στο μουσικό δρόμο (βυζαντινό «ήχο»), στο φόντο δηλαδή πάνω στο οποίο θα εξελιχθεί όλο το τραγούδι. Η μουσική του ρεμπέτικου δεν είναι γραπτή, αλλά βασίζεται πάνω στον αυτοσχεδιασμό.

B1.3: Ποια είναι τα χαρακτηριστικά της τζαζ μουσικής;

Η μουσική τζαζ αποτελεί μια από τις πιο σοβαρές και πολύπλοκες μορφές έκφρασης των ανθρώπινων συναισθημάτων. Δεν χρησιμοποιεί μόνο τις βασικές κλίμακες της ευρωπαϊκής μουσικής, δηλ. μείζονες και ελάσσονες, αλλά και πολλές άλλες κλίμακες που χρησιμοποιούνται σε μίξη με τις ευρωπαϊκές αρμονίες. **Οι ρυθμοί της τζαζ μουσικής είναι σύνθετοι** και με συνεχείς παραλλαγές που εναλλάσσονται, συνήθως σε **μέτρα 2/4 ή 4/4**. Κύριο χαρακτηριστικό της τζαζ είναι πως τα όργανα χρησιμοποιούνται, όπως η ανθρώπινη φωνή. Οι δύο βασικές φόρμες που χρησιμοποιούνται στη τζαζ είναι το μπλουζ (ένα κύριο θέμα, κατά κανόνα 12 μέτρων) και η μπαλάντα (συνήθως 32 μέτρων).

B1.4: Τι γνωρίζετε για την επιθεώρηση και την οπερέτα στην Ελλάδα των αρχών του 20ου αιώνα;

Στις αρχές του 20ου αιώνα, εισέβαλαν και νέα είδη μουσικής, «δυτικο-ευρωπαϊκά», η επιθεώρηση και η οπερέτα, επηρεασμένα από το κωμειδύλλιο του 19ου αι. Πρόκειται για μουσικοθεατρικά είδη με θεατρική δομή, υπόθεση με αρχή μέση και τέλος και μουσική αρχικά μιμούμενη τα ιταλικά και γαλλικά πρότυπα και στη συνέχεια γραμμένη ειδικά γι' αυτά. Οι πιο σημαντικοί συνθέτες που ασχολήθηκαν με την επιθεώρηση και την οπερέτα είναι ο Θεόφραστος Σακελλαρίδης και ο Νίκος Χατζηαποστόλου.

B1.5: Τι προσδιορίζεται με τον όρο «Νέο Κύμα» στην ελληνική μουσική; Ποιοι είναι οι κύριοι εκπρόσωποί του;

Το «Νέο Κύμα», τραγουδιόταν στις μπουάτ, που ήταν μικροί χώροι, με χαμηλό φωτισμό, χαμηλά καθίσματα (πάγκοι ή σκαμνάκια, συχνά φλοκάτες και μαξιλάρια στο πάτωμα) και χαμηλό ήχο χωρίς ενισχυτές. Στους τοίχους υπήρχε καλλιτεχνική εικονογράφηση και μερικές φορές ανάμεσα στα τραγούδια, διαβάζονταν ποίηση.

Κύριοι εκπρόσωποί του είναι ο Γιάννης Σπανός και ο Γιώργος Χατζηνάσιος.

B2 ΠΕΝΤΕ ΑΠΛΑ ΕΡΩΤΗΜΑΤΑ ΘΕΩΡΙΑΣ ΤΗΣ ΜΟΥΣΙΚΗΣ ΚΑΙ ΜΟΥΣΙΚΗΣ ΟΡΟΛΟΓΙΑΣ

B2.1: Τα δύο συστήματα ταξινόμησης των μουσικών οργάνων μετά τα μέσα του 19ου αιώνα και τα κριτήρια τους.

Παλαιότερα συστήματα ταξινόμησης χρονολογούνται από τον **4ο αι. π.Χ.**

Οι Κινέζοι ταξινομούσαν τα όργανα ανάλογα με το υλικό κατασκευής τους (πέτρα, ξύλο, μετάξι, κ.ά.). Οι Έλληνες χρησιμοποίησαν ένα παρόμοιο σύστημα όπως οι Κινέζοι.

Στα τέλη του 19ου αι., ο Βέλγος Βίκτορ Μαχιλλόν (Victor Mahillon) υιοθέτησε και βελτίωσε αυτό το σύστημα, χρησιμοποιώντας **τέσσερις κατηγορίες: των εγχόρδων, πνευστών, τονικών και μη τονικών κρουστών.**

Επεκτείνοντας το σύστημα του Μαχιλλόν το 1914, **ο γερμανός εθνομουσικολόγος Κουρτ Ζαξ (Curt Sachs) και ο Αυστριακός Έριχ Μόριτς φον Χορνμπόστελ (Erich Moritz von Hornbostel)** κατάφεραν να ταξινομήσουν όλα τα μουσικά όργανα κάθε μουσικού πολιτισμού.

Δημιούργησαν ένα σύστημα που βασιζόταν στον τρόπο που πάλλεται το κάθε μουσικό όργανο για να παραγάγει ήχο. Το σύστημα αυτό εξακολουθεί και σήμερα να είναι το πιο ευρέως αποδεκτό σύστημα ταξινόμησης μουσικών οργάνων που χρησιμοποιούν οι οργανολόγοι και οι εθνομουσικολόγοι.

Ταξινόμηση οργάνων σύμφωνα με τους Χορνμπόστελ-Ζαξ :

Το σύστημα των Χορνμπόστελ-Ζαξ ταξινόμησε τα μουσικά όργανα στις εξής **τέσσερις κύριες κατηγορίες: Χορδόφωνα, Αερόφωνα, Μεμβρανόφωνα, Ιδιόφωνα**

B2.2: Περιγράψτε τους όρους «στακάτο» και «καντέντσα».

Staccato, stacc. (ιτ.): Κοφτά. Τρόπος εκτέλεσης νότας (που σημειώνεται με τελεία πάνω από το φθόγγο), ώστε να διαρκεί λιγότερο από την πλήρη αξία της και να χωρίζεται από την επόμενη.

Η Καντέντσα είναι ένα ιδιόμορφο φανταχτερό δεξιOTEχνικό μέρος, το οποίο δεν είναι πάντα γραμμένο από τον συνθέτη, αλλά μπορεί και να αυτοσχεδιάζεται από τον εκτελεστή σε διάφορα μουσικά είδη όπως στο κοντσέρτο, άριες, σονάτες, κ.λπ.

B2.3: Ποια είναι η έννοια της Στοχαστικής Μουσικής;

Οι πρωτοποριακές συνθετικές μέθοδοι που ανέπτυξε ο Ιάnnης Ξενάκης (η ονομαζόμενη από τον ίδιο στοχαστική μουσική), συσχετίζουν τη μουσική και την αρχιτεκτονική με τα μαθηματικά και τη φυσική. Βασικό στοιχείο της μουσικής αυτής είναι η έννοια της μάζας. Η «ηχητική μάζα» του Ξενάκη είναι ένα είδος γαλαξία, ένα είδος νεφελώματος, που αποτελείται από πολλά και ποικίλα «στοιχεία» (επεισόδια ή ήχους), των οποίων η οργάνωση και η κίνηση έχουν σχέση με την πυκνότητα (πόσα «στοιχεία» ανά δευτερόλεπτο), με την τοποθέτησή τους ανά ύψος και με τον τρόπο σύνταξής τους (με ποια σειρά, δηλ. πυκνότητα-ύψος).

B2.4: Τι προσδιορίζεται με τον όρο «concept album»;

Είναι άλμπουμ επάνω σε κάποιο ορχηστρικό, αφηγηματικό ή λυρικό θέμα και αφηγούνται κάποια ιστορία που είναι και η κύρια ιδέα.

B2.5: Τι γνωρίζετε για το μουσικό είδος της Λειτουργίας;

Ως μουσικό είδος, πρόκειται για τη θεία λειτουργία της Καθολικής Εκκλησίας και είναι στα Λατινικά. Είναι γραμμένη για χορωδία χωρίς τη συνοδεία οργάνων (a capella) είτε για χορωδία, σολίστ, ορχήστρα, ή και εκκλησιαστικό όργανο.

Τα 5 κείμενα που συνήθως μελοποιούνται είναι: (α) Kyrie eleison (Κύριε ελέησον) (β) Gloria (Δόξα εν Υψίστοις Θεώ) (γ) Credo (Πιστεύω) (δ) Sanctus - Benedictus (Άγιος, Άγιος, Ευλογημένος ο ερχόμενος) (ε) Agnus Dei (Αμνός Θεού).

3^η ΟΜΑΔΑ ΕΡΩΤΗΜΑΤΩΝ

Γ1 ΑΣΚΗΣΗ ΚΛΑΣΙΚΗΣ ΑΡΜΟΝΙΑΣ

Γ1 ΑΣΚΗΣΗ ΚΛΑΣΙΚΗΣ ΑΡΜΟΝΙΑΣ ΙΟΥΛΙΟΥ 2021

Adagio

The image shows a musical score for a piano exercise in 4/4 time, marked Adagio. The score is written in G major (one sharp) and consists of two systems of music. The first system has four measures, and the second system has four measures. Below the notes, Roman numerals indicate the harmonic structure. The first system's analysis is: V²_{Do+}, I⁶, VI, V⁷_{Sib+}, I, V, I⁶₅, I, V⁶. The second system's analysis is: I⁶, IV, II, II⁶_{Nap. Do+}, VII⁷/V, V, I⁷, I.

Γ2 ΑΣΚΗΣΗ ΑΝΑΓΝΩΣΗΣ – ΑΝΑΛΥΣΗΣ ΜΟΥΣΙΚΟΥ ΑΠΟΣΠΑΣΜΑΤΟΣ

Γ2.1: Αναλύστε μοτιβικά και αρμονικά το πρώτο απόσπασμα.

Το απόσπασμα αποτελείται από μια κύρια φράση: από το ελλιπές μέτρο έως και το μ.4 αρχή, η οποία και επαναλαμβάνεται (αρχίζοντας από το τέλος του μ.4 έως μ.8 αρχή).

Η κύρια φράση περιλαμβάνει: το κύριο μοτίβο που εμφανίζεται στο δεξί χέρι του πιάνου σε αξίες ογδών και αποτελείται από τις νότες μι-ρε#-μι-ρε#-μι-σι-ρε-ντο-λα σε κατιούσα μελωδική κατεύθυνση και το απαντητικό μοτίβο σε αξίες ογδών ντο-μι-λα-σι και μι-σολ#-σι-ντο (μ.3-4) με καθαρά ανιούσα μελωδική κατεύθυνση.

Στο αριστερό χέρι παρουσιάζεται ένα δευτερεύων μοτίβο σε αξίες ογδών και με τη μορφή αρπισμού που συνοδεύει και συμπληρώνει την αρμονική διαδοχή (μ.2-4).

Οι βαθμίδες που χρησιμοποιούνται από την αρχή έως και το τέλος είναι V-I-V-I.

Γ2.2: Πως εξελίσσεται το μοτίβο του δεύτερου αποσπάσματος;

Το μοτίβο του δεύτερου αποσπάσματος εξελίσσεται με τη μορφή διαλόγου ανάμεσα στα δύο βιολιά, ξεκινώντας μια μελωδική γραμμή από τη νότα ντο και καταλήγοντας στη νότα σολ με κατιούσα κίνηση και σε απόσταση ημιτονίου (χρωματική κάθοδος ανά ημιτόνιο).

Παράλληλα παρατηρείται μία υψηλή νότα (μι) η οποία επαναλαμβάνεται κάθε φορά (σαν ισοκράτης) πριν από την κάθε εμφάνιση του ημιτονίου προς τα κάτω.

Γ2.3: Σημειώστε τις ομοιότητες και τις διαφορές των δύο αποσπασμάτων.

Ομοιότητες και στα δύο έργα: ίδια ρυθμική αγωγή (3/4), το διάστημα ημιτονίου το οποίο κινείται προς τα κάτω και στα δύο έργα, οι αξίες σε όγδοα καθώς και ο φθόγγος μι που εμφανίζεται και στα δύο μοτίβα (ως πέμπτη βαθμίδα στο πρώτο και ως ένα είδος Ισοκράτη στο δεύτερο).

Διαφορές: Το πρώτο είναι γραμμένο για πιάνο, σε φόρμα rondo και σε ελάσσονα κλίμακα ενώ το δεύτερο είναι για γραμμένο για δύο βιολιά, είναι μονομερής μορφή και περιέχει ένα αντιστικτικό μονοφωνικό διάλογο. Στο δεύτερο απόσπασμα επίσης, είναι εμφανής η χρήση χρωματισμών σε αντίθεση με το πρώτο, έχει κατιούσα μελωδική κατεύθυνση, μεγάλη αντίθεση μεταξύ των ηχητικών περιοχών και χρησιμοποιεί μια χρωματική καθοδική κλίμακα ως φθογγικό υλικό.

Γ2.4: Δικαιολογήστε τις απαντήσεις σας σχετικά με τις ομοιότητες και τις διαφορές (στυλ, εποχή, υφή).

Το πρώτο απόσπασμα ανήκει στην ρομαντική εποχή, είναι πολυφωνικό έργο, έχει μελαγχολικό-λυρικό ύφος και μια ξεκάθαρη αρμονική και μελωδική κατεύθυνση μέσα στην κλίμακα στην οποία κινείται.

Το δεύτερο Απόσπασμα ανήκει στη ρομαντική εποχή, έχει έντονους χρωματισμούς και αντιστικτικό μονοφωνικό χαρακτήρα, διάφωνα και σκοτεινή ατμόσφαιρα καθώς και μια μη ξεκάθαρη μελωδική και αρμονική κατεύθυνση.

*** Οι ενδεικτικές απαντήσεις που δίνονται παραπάνω, προέρχονται από τα βιβλία της Α΄ - Β΄ - Γ΄ Γυμνασίου καθώς και της Α΄ Λυκείου:**

- 1) ΜΟΥΣΙΚΗ Α΄ ΓΥΜΝΑΣΙΟΥ, Νοέμβριος 2011, ISBN:978-960-06-2291-1
- 2) ΜΟΥΣΙΚΗ Β΄ ΓΥΜΝΑΣΙΟΥ, ISBN:978-960-06-2228-7
- 3) ΜΟΥΣΙΚΗ Γ΄ ΓΥΜΝΑΣΙΟΥ, ISBN:978-960-06-2231-7
- 4) ΜΟΥΣΙΚΗ Α΄ ΓΕΝΙΚΟΥ ΛΥΚΕΙΟΥ, ISBN:978-960-06-4429-6

***Τα επιπλέον στοιχεία και οι αναφορές στις ενδεικτικές απαντήσεις δεν είναι απαραίτητο να ληφθούν υπόψιν ως προς την πληρότητα της απάντησης, εφόσον οι ερωτήσεις αυτές έχουν απαντηθεί με βάση κάποιο άλλο βιβλίο. Αναφέρονται κυρίως για εκπαιδευτικούς λόγους καθώς και για την περίπτωση όπου η απάντηση για την ίδια ερώτηση, έχει προκύψει από την ανάγνωση των παραπάνω του ενός βιβλίων του Γυμνασίου ή Λυκείου.**

Νίκος Τσιάντας